

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»

БЕРНАЦЬКИЙ БОГДАН ВІТАЛІЙОВИЧ

УДК 342.728

**ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОДЕЛІ ЗАБОРОНИ
ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ У СВІТЛІ МІЖНАРОДНИХ
СТАНДАРТИВ І ПРАКТИК**

Спеціальність 12.00.11 – міжнародне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі міжнародного та європейського права Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
ВАСИЛЕНКО Володимир Андрійович,
професор кафедри міжнародного
та європейського права
Національного університету
«Києво-Могилянська академія»

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
БУРОМЕНСЬКИЙ Михайло Всеволодович,
професор кафедри міжнародного права
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

кандидат юридичних наук
ГОРОДИСЬКИЙ Іван Михайлович,
старший викладач кафедри
теорії права та прав людини
Українського католицького університету

Захист відбудеться 29 листопада 2019 р. о 14:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.008.04 в Національному університеті «Києво-Могилянська академія» (вул. Сковороди 2, Київ, 04070).

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Києво-Могилянська академія» (вул. Сковороди 2, Київ, 04070).

Автореферат розіслано 28 жовтня 2019 р.

Т.в.о. вченого секретаря
спеціалізованої вченої ради

Є. О. Зверєв

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Питання заборони політичних партій в Україні не було предметом окремого дисертаційного дослідження. У цьому контексті українська практика особливо дисонує з німецьким, американським чи, наприклад, іспанським досвідом. У західній доктрині дискусія щодо меж толерантності держави до позасистемних чи антидемократичних партій триває кілька десятиліть.

У 1991 році був перший випадок заборони політичної партії в Україні, коли Президія Верховної Ради України ухвалила указ про заборону Компартії України через її підтримку спроби державного перевороту у серпні 1991 року. Ця заборона залишається єдиною в Україні, що була здійснена у позасудовому порядку. У 2001 році Конституційний Суд України визнав заборону Компартії України неконституційною. Вдруге проблема заборони політичних партій була актуалізована в Україні, починаючи з 2014-15 рр. Каталізатором заборони політичних партій у цей раз стала протидія російській агресії та проведення декомунізаційної політики. Нормативне обґрунтування українськими судами рішень у ряді справ, пов'язаних із забороною та припиненням діяльності політичних партій упродовж 2014-15 рр., дає підстави для висновку про відсутність правильного розуміння правової природи як конституційних приписів, так і стандартів Європейського суду з прав людини у цій царині. Як наслідок, правові позиції судів, висловлені в цих рішеннях, продемонстрували два вразливі питання для української правової системи, проаналізувати які й покликане це дослідження.

По-перше, неспроможність належного застосування практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ). По-друге, відсутність використання концепції войовничої демократії, суттєвим елементом якої є визначення меж діяльності політичних партій. Системне застосування міжнародних та європейських стандартів із захисту свободи об'єднань, а також викристалізовування концепції войовничої демократії є вкрай важливим для розуміння меж діяльності політичних партій, а отже, для визначення правових підстав їх заборони, що є особливо важливим з огляду на сучасні українські реалії.

Теоретична основа дослідження. Питання природи і розпуску політичних партій досліджувалося як окремо, так і в рамках ширшого аналізу свободи асоціацій у роботах таких вітчизняних дослідників, як Баймуратов М.О., Барабаш Ю. Г., Буроменський М.В., Буткевич В.Г., Василенко В.А., Ключковський Ю.Б., Проценко О.А., Речицький В.В., Савчин М.В., Стешенко Т.В., Таран Д.П., Шевчук С.В. та інші. До когорти іноземних вчених, що досліджували вказану тему, належать: Акбулут О., ван ден Берг, Боурн А., Відмар Ю., Іссачарофф С., Кельзен Г., Клітеур П., Лоевенштейн К., Рот Б., Тіль М., Трочев О., Тюлькіна С., Фокс Г., Франк Т. та інші. Серед найбільш важливих доктринальних розробок варто

виокремити: (1) інавгураційну лекцію голландського конституціоналіста ван ден Берга «Демократична держава і недемократичні партії» (1936); (2) наукову статтю Карла Лоевенштейна «Войовнича демократія і фундаментальні права, I-II» (1937); (3) книгу «Войовнича демократія як принцип в сучасних демократіях», укладач і автор – Маркус Тіль, старший викладач в Heinrich-Heine-Universität Düsseldorf, Німеччина (2009); (4) розділ «Основи войовничої демократії» в книзі «The State of Exception and Militant Democracy in a Time of Terror» за редакцією Паула Клітеура, професора юриспруденції в Лейденському університеті, та Бастіаана Ріджпкема, дослідника в Лейденському університеті (2012); (5) наукову статтю «Захищаючи демократію: нове розуміння феномену заборони партій» авторства Гура Бліга, J.S.D., LL.M. Школа права Колумбійського університету (2013); (6) книгу «Войовнича демократія: недемократичні політичні партії та поза ними» авторства Світлани Тюлькіної, доктора наук, співробітниці дослідницького центру «Australian Research Council Laureate Fellowship» (2015); а також її наукову статтю «Фрагментація в міжнародному праві прав людини: політичні партії і свобода асоціації у практиці Комітету з прав людини ООН, Європейського суду з прав людини і Міжамериканського суду з прав людини» (2014); (7) книгу «Хиткі демократії: суперечлива влада в епоху конституційних судів» за редакцією Самуеля Іссачароффа, професора конституційного права Школи права Нью-Йоркського університету (2015).

У сучасній доктрині ґрунтовно проаналізовано досвід розпуску політичних партій Німеччини, Туреччини, Іспанії та окреслено специфічний підхід до цього питання країнами англо-американської правової системи. Втім, значною прогалиною у цьому доробку залишається відсутність дослідження досвіду України та її спроб знайти власну модель заборони політичних партій. Іншою прогалиною є відсутність всеохоплюючого і системного аналізу практики Європейського суду з прав людини у справах, предметом розгляду яких є заборона політичних партій. У доктрині, присвяченій забороні політичних партій, можна виділити принаймні чотири основні підходи, в рамках кожного з яких пріоритетне значення надається або (1) концепції войовничої демократії¹; або (2) міжнародним стандартам з прав людини²; або (3) правовому захисту конституції³; або (4) розвитку

¹ Svetlana Tyulkina, *Militant Democracy Undemocratic Political Parties and Beyond* (New York: Routledge, 2015).

² Olgun Akbulut, "Criteria Developed by the European Court of Human Rights on the Dissolution of Political Parties," *Fordham International Law Journal* 34, no. 1 (2010).

³ Михайло Савчин, *Конституціоналізм і природа конституції* (Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2009), 357; Таран Дмитро, *Форми захисту Конституції на сучасному етапі: порівняльно-правовий аспект* (Дис. канд. юр. наук, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2016), 160.

права на демократичне врядування.⁴ Перші три підходи є конкуруючими між собою у доктрині. Тож ця робота пропонує поєднати перші три концептуальні підходи задля вироблення гармонійного нормативного і теоретичного розуміння меж діяльності політичних партій.

Мета дослідження: 1) виявлення проблемних аспектів української моделі заборони політичних партій у контексті дотримання міжнародних стандартів, концептуалізація доктринальних засад для реалізації міжнародних стандартів та найкращих національних практик в українській правовій системі; 2) систематизація міжнародних стандартів щодо свободи об'єднань, аналіз поточних моделей заборони політичних партій; 3) аналіз і узагальнення стандартів Європейського суду з прав людини щодо свободи об'єднань і заборони політичних партій.

У процесі досягнення цієї триєдиної мети було вирішено наступні завдання:

- Здійснено аналіз історії заборони політичних партій в Україні та відповідного формування конституційної юриспруденції з цього питання;
- Здійснено оцінку чинного порядку заборони політичних партій в Україні у конституційному та законодавчому аспектах;
- Систематизовано всі справи про заборону та припинення діяльності політичних партій в Україні;
- Здійснено порівняльний аналіз рішень Конституційного Суду України з аналогічними рішеннями органів конституційної юстиції інших країн;
- Визначено межі діяльності політичних партій в Україні та підстави для їх розпуску;
- З'ясовано місце концепції «войовничої демократії» в українському конституційному доробку;
- Визначено основні етапи конституціоналізації політичних партій у різних національних правових системах;
- Досліджено підходи до визначення меж діяльності політичних партій та підстав для їх розпуску. Визначено відмінності та зроблено узагальнення щодо того, які моделі заборони політичних партій існують у різних державах;
- З'ясовано місце концепції «войовничої демократії» під час розпуску політичних партій як на національному рівні, так і під час здійснення нагляду за дотриманням свободи асоціацій міжнародними судовими установами;
- Систематизовано стандарти Європейського суду з прав людини щодо критеріїв діяльності політичних партій. Проаналізовано справи Європейського суду з прав людини, що стосуються заборони політичних партій.

⁴ Tomas M. Franck, "The Emerging Right to Democratic Governance," *The American Journal of International Law* 86, no. 1 (1992).

Об'єктом дослідження є особливості суспільних відносин, в рамках яких відбувається створення і застосування норм міжнародного та національного права, що регулюють діяльність політичних партій та визначають умови і підстави правомірності їх заборони.

Предметом дослідження є норми міжнародних договорів як універсального, так і регіонального характеру, обов'язкові та необов'язкові рішення міжнародних організацій і міжнародних судів, внутрішньодержавне законодавство та рішення національних судів, наукові праці у галузі міжнародного, конституційного та виборчого права.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є порівняльний аналіз. Окрім нього, застосовувались загальні методи наукового дослідження: метод формальної логіки, метод заперечення, історико-правовий метод, моделювання та структурно-функціональний метод.

Наукова новизна отриманих результатів. Деякі результати цього дослідження є вперше доктринально сформульовані. Водночас інші результати є відображенням та доповненням до поточного наукового дискурсу навколо питань, пов'язаних зі свободою асоціацій та заборонаю політичних партій. Особистим доробком автора в рамках цього дослідження є наступне:

1. Розроблено новий концептуальний підхід до класифікації моделей заборони політичних партій, яких визначено чотири: (1) веймарська; (2) інституційна; (3) кримінальна та (4) модель Європейського суду з прав людини;

2. Розроблено новий концептуальний підхід до типології політичних партій, діяльність яких підлягає забороні у демократичному суспільстві. Цю типологію складають: (1) партії, діяльність яких ґрунтувалася на тоталітарній ідеології; (2) партії, діяльність яких афілійована з терористичними організаціями чи екстремістськими рухами; (3) ультраправі партії; (4) партії, діяльність яких підриває конституційний лад, територіальну цілісність та єдність держави; (5) партії, діяльність яких заснована на релігійному фундаменталізмі; (6) партії, які підконтрольні іноземній державі або інфільтровані іноземними агентами; (7) партії з фіктивними цілями;

3. Здійснено комплексний аналіз і систематизацію всіх справ Європейського суду з прав людини та інших регіональних судових установ, пов'язаних із питанням розпуску політичних партій. Встановлено, що в Європейському суді з прав людини (та в Європейській комісії з прав людини) в період з 1957 по 2018 рр. перебувало на розгляді двадцять три справи, що стосувалися заборони політичних партій та асоціацій. У трьох випадках ЄСПЛ не знайшов порушення статті 11 ЄКПЛ під час розпуску політичної партії.⁵

⁵ *Herri Batasuna v. Spain* (2009); *Refah Partisi (The Welfare Party) and Others v. Turkey* (2003); *Eusko Abertzale Ekintza – Acción Nacionalista Vasca (EAE-ANV) v. Spain* (2013).

У ще чотирьох справах ЄСПЛ (в тому числі, Європейська комісія з прав людини) визнав скарги на порушення статті 11 ЄКПЛ неприйнятними. У двох із шістнадцяти справ, в яких було встановлено порушення статті 11 ЄКПЛ, ЄСПЛ вказав на порушення першого компоненту трискладового тесту – втручання у свободу об'єднань не було передбачено законом; в усіх інших справах (окрім *Presidential Party of Mordovia v. Russia*) ЄСПЛ встановив порушення третього компоненту трискладового тесту – втручання у свободу об'єднань не було необхідним у демократичному суспільстві;

4. Проаналізовано зв'язок між правом на демократичне врядування, свободою об'єднань та розпуском політичних партій. Обґрунтовано, що гарантування свободи об'єднань може слугувати одним із індикаторів дотримання права на демократичне врядування;

5. Визначено основні етапи правової оцінки Європейський судом з прав людини у справах, пов'язаних із розпуском політичних партій. З-поміж основних правових позицій, які досліджує ЄСПЛ, окреслено такі: трискладовий тест, який включає оцінку критеріїв (1) чи було втручання передбачене законом, (2) чи переслідувало втручання законну мету, і (3) чи було втручання необхідним у демократичному суспільстві (останнє складається з оцінки того, чи існувала нагальна суспільна потреба втручання та, чи було воно пропорційним); допустимість превентивних заходів – застосування тесту «очевидної і неминучої загрози»; проведення сукувної оцінки;

6. Здійснено компаративний огляд практики держав з різними правовими системами у зв'язку зі справами щодо розпуску політичних партій. Проаналізовано особливості розпуску політичних партій у різних державах з огляду на наявні конституційні моделі заборони політичних партій та практику ЄСПЛ;

7. Виявлено недоліки законодавчого регулювання діяльності та процедури заборони політичних партій в Україні. Додатково проаналізовано висновки Венеціанської комісії у контексті вдосконалення правового регулювання в Україні щодо діяльності політичних партій;

8. Визначено причини та передумови юрисдикційної колізії щодо розгляду справ про заборону політичних партій в Україні. Обґрунтовано вразливість існуючого законодавчого регулювання щодо юрисдикції судів у справах, пов'язаних із заборонаю політичних партій;

9. Обґрунтовано наявність юридичних дефектів рішення Конституційного Суду України у справі про укази Президії Верховної Ради України про заборону Компартії від 2001 року;

10. Здійснено порівняльний аналіз концепції «войовничої демократії» та концепції «конституційно-правової відповідальності». Встановлено, що українська конституційна спадщина має власні напрацювання, які відповідають змістовному розумінню концепції войовничої демократії, водночас перша має також свої унікальні специфічні риси;

11. Проаналізовано справи щодо заборони та припинення діяльності політичних партій в Україні. Зроблено висновки про неналежну реалізацію стандартів Європейського суду з прав людини щодо свободи об'єднань в Україні під час розгляду цієї категорії справ;

12. Визначено, що модель заборони політичних партій в Україні перебуває у процесі становлення, а її остаточне оформлення залежатиме від майбутньої юриспруденції Конституційного Суду України та подальшої судової практики.

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів. У практичному плані результати дослідження можуть бути використані відповідними органами влади та судами України для вирішення питань і проблем, які стоять перед українським правосуддям у досліджуваній категорії справ, зокрема, перед Конституційним Судом України (КСУ) як єдиним органом конституційної юстиції в Україні.

Ця робота істотно доповнює інші наукові праці, що стосуються дотримання свободи об'єднань і, зокрема, регулювання діяльності політичних партій. Сформульовані в цій концептуалізації підходи і висновки сприятимуть вдосконаленню навчальних програм у вищих навчальних закладах з конституційного, міжнародного і виборчого права.

Особистий внесок здобувача. Це дослідження здійснено здобувачем особисто під керівництвом наукового керівника. У процесі виконання роботи здобувач використовував праці інших дослідників, на які зроблені відповідні посилання. Висновки зроблені виключно здобувачем.

Апробація матеріалів дисертації. Положення дисертаційного дослідження апробовані у виступі на одній науковій конференції: міжнародна науково-практична конференція «Шевченківська весна» – «Проблемні аспекти дотримання виборчих стандартів Організації з безпеки і співробітництва в Європі у зв'язку з реалізацією пункту 12 Комплексу заходів щодо виконання Мінських домовленостей» (Київ, 2016). Дисертація обговорювалася на засіданнях кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Публікації. Положення дисертації були викладені в п'яти опублікованих і одній неопублікованій наукових статтях. Зокрема, у статтях «Lustration in Ukraine: institutionalizing the concept of a «democracy capable of defending itself» (2019)⁶; «Національні та європейські стандарти

⁶ Bohdan Bernatskyi, “Lustration in Ukraine: institutionalizing the concept of a «democracy capable of defending itself,” (working paper, 2018): 1-33, accessed May 8, 2019, https://www.academia.edu/39055214/Lustration_in_Ukraine_institutionalizing_the_concept_of_a_democracy_capable_of_defending_itself?source=swp_share.

щодо заборони політичних партій» (2018)⁷; «Franck's Right to Democratic Governance and the Role of Democratic Sanctions» (2018)⁸; «Рішення Конституційного Суду України у справі про заборону Компартії України у світлі концепції войовничої демократії» (2017)⁹; «Позбавлення та обмеження активного виборчого права у контексті міжнародних виборчих стандартів та демократичних принципів: де пролягає межа між обґрунтованим та необґрунтованим обмеженням права голосувати. Частина II» (2017)¹⁰; «Позбавлення та обмеження активного виборчого права у контексті міжнародних виборчих стандартів та демократичних принципів» (2016).¹¹

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У цій роботі використовується стиль цитування «Чикаго: виноска та бібліографія (Chicago)» відповідно до Рекомендованого переліку стилів оформлення списку наукових публікацій, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» № 40 від 12.01.2017.

Загальний обсяг дисертації становить 210 сторінок, список використаних джерел становить 12 сторінок та охоплює 127 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження, методологічну і теоретичну бази, наведено інформацію про ступінь розробки проблеми дисертаційного дослідження, обґрунтовано його новизну.

⁷ Богдан Бернацький, «Національні та європейські стандарти щодо заборони політичних партій», *Український часопис конституційного права* 4 (2018).

⁸ Bohdan Bernatskyi, «Franck's Right to Democratic Governance and the Role of Democratic Sanctions», *Kyiv-Mohyla Law and Politics Journal* 4 (2018).

⁹ Богдан Бернацький, «Рішення Конституційного Суду України у справі про заборону Компартії України у світлі концепції войовничої демократії», *Наукові Записки НаУКМА* 193 (2017).

¹⁰ Богдан Бернацький, «Позбавлення та обмеження активного виборчого права у контексті міжнародних виборчих стандартів та демократичних принципів: де пролягає межа між обґрунтованим та необґрунтованим обмеженням права голосувати. Частина II», *Український часопис міжнародного права* 3 (2017).

¹¹ Богдан Бернацький, «Позбавлення та обмеження активного виборчого права у контексті міжнародних виборчих стандартів та демократичних принципів», *Український часопис міжнародного права* 1 (2016).

Розділ перший «Засади заснування політичних партій та підстави для їх заборони» розкриває основні етапи процесу конституціоналізації політичних партій. Розглянуто моделі заборони політичних партій. Здійснено аналіз концепції войовничої демократії: її витоки та перспективи.

У **Підрозділі 1.1 «Конституціоналізація політичних партій»** зазначено, що у більшості держав-членів Ради Європи статус і діяльність політичних партій є предметом конституційно-правового, а не цивільного чи адміністративного регулювання. До того ж, у ряді таких країн, як Німеччина, Португалія, Албанія та ін., справи про розпуск політичних партій розглядають конституційні суди.

У дослідженні обґрунтовується новий концептуальний підхід до класифікації підходів до заборони політичних партій шляхом виокремлення чотирьох моделей, таких, як: (1) веймарська; (2) інституційна; (3) кримінальна; (4) модель Європейського суду з прав людини. Ця класифікація допомагає узагальнити практику держав щодо меж діяльності політичних партій. Веймарська та інституційна моделі є найбільш поширеними серед держав-членів Ради Європи. Водночас кримінальна модель здебільшого є надбанням США. Наостанок у підрозділі розкрито зміст концепції войовничої демократії, викладено її нормативне і теоретичне обґрунтування.

У **Підрозділі 1.2 «Типологія політичних партій, діяльність яких підлягає забороні у демократичному суспільстві»** запропоновано новий концептуальний підхід до типології, за якою виокремлюємо сім окремих передумов для заборони партій, що поширені у державах-членах Ради Європи, зокрема: (1) партії, діяльність яких ґрунтується на тоталітарній ідеології; (2) партії, діяльність яких афілійована з терористичними організаціями чи екстремістськими рухами; (3) ультраправі партії; (4) партії, діяльність яких підриває конституційний лад, територіальну цілісність та єдність держави; (5) партії, діяльність яких заснована на релігійному фундаменталізмі; (6) партії, які підконтрольні іноземній державі або інфільтровані іноземними агентами; і (7) партії з фіктивними цілями.

Розділ другий «Практика заборони політичних партій у світі міжнародних стандартів» зосереджений на дослідженні та систематизації міжнародних стандартів гарантування свободи об'єднань. У другій частині розділу розглянуто порівняльно-правовий досвід заборони політичних партій у практиці різних держав.

У **Підрозділі 2.1 «Свобода об'єднань, політичні партії та міжнародне право»** наведено систематизацію міжнародних договірних норм, які гарантують свободу асоціацій (об'єднань), досліджено практику Комітету з прав людини Організації Об'єднаних Націй. Окрему увагу присвячено співвідношенню права на демократичне врядування та гарантування свободи об'єднань. Підкреслено, що стандарти гарантування свободи об'єднань, закріплені на міжнародному рівні, мають надто загальний характер, а практики Комітету недостатньо для визначення

меж демократичної толерантності до політичних партій. Відзначено, що інститут політичних партій є одним із центральних інституційних елементів функціонування демократії.

У Підрозділі 2.2 «Правові стандарти у практиці Європейського суду з прав людини у справах, пов'язаних із заборонаю політичних партій» здійснено комплексний огляд всіх справ ЄСПЛ, предметом розгляду яких була заборона політичної партії. Також здійснено вичерпну систематизацію стандартів, визначених ЄСПЛ, які застосовуються до такого радикального втручання у свободу об'єднань, як заборона політичної партії. Європейський суд з прав людини підкреслює необхідність компромісу між функціонуванням демократичного режиму і гарантуванням індивідуальних прав. Європейський суд з прав людини неодноразово вказував на основоположну роль політичних партій у функціонуванні демократичного режиму. Станом на початок 2019 року Європейський суд з прав людини розглянув двадцять три справи, пов'язаних із заборонаю політичних партій, в яких визначив обмежену «межу розсуду» держав при втручанні у свободу об'єднань. Одним із важливих досягнень ЄСПЛ є визначення критеріїв, наявність яких є необхідною умовою для визначення меж свободи об'єднань та підстав обмеження цієї свободи. Серед цих критеріїв такі: (1) засоби, якими користується політична сила з метою досягнення своїх цілей, мають бути виключно мирними; (2) поставлені цілі політичної партії, процес їх досягнення та кінцевий результат мають відповідати фундаментальним принципам демократії; (3) партія не має підпорядковуватися (перебувати у відносинах залежності від) іноземній державі (чи іноземній організації).

У Підрозділах 2.3 «Практика Африканського суду з прав людини і народів (Африканської комісії з прав людини і народів) стосовно розпуску політичних партій», 2.4 «Практика Міжамериканського суду з прав людини стосовно свободи об'єднань», 2.5 «Особливості регіональних практик» проаналізовано діяльність та практику інших регіональних установ, які розглядали питання гарантування свободи об'єднань у рамках відповідних конвенційних систем. Африканський суд з прав людини і народів (Африканська комісія з прав людини і народів) розглядав декілька справ щодо заборони політичних партій і розробив власні стандарти, дотримання яких є необхідною умовою належного гарантування свободи об'єднань. Міжамериканський суд з прав людини напряду не розглядав справи, пов'язані із заборонаю політичних партій, однак деякі міркування в інших розглянутих справах дозволили викристалізувати правові позиції, на які опирався Суд, вирішуючи справи щодо гарантування свободи об'єднань. У дослідженні наведено приклади запозичення правових позицій ЄСПЛ іншими регіональними судовими установами із захисту прав людини, що в подальшому може свідчити про наближення та гармонізацію змістовного розуміння правової природи стандартів, дотримання яких є необхідним для розпуску політичних партій.

У Підрозділах 2.6 «Розпуск політичних партій: європейський досвід», 2.7 «Примусовий розпуск політичних партій в інших країнах» здійснено порівняльно-правовий аналіз заборони політичних партій у таких країнах, як Німеччина, Австрія, Латвія, Іспанія, Чеська Республіка, країни Бенілюксу, Велика Британія, Сполучені Штати Америки, Австралія та Ізраїль. Загалом понад двадцять країн-членів Ради Європи вирішували питання заборони політичних партій. Україна одна з останніх у цій групі. Проаналізована практика держав дозволяє вказати на відмінні підходи, що, з одного боку, проявилися через різні історичні та політичні передумови, а з іншого, були наслідком застосування різних моделей відповідальності політичних партій. На відміну від Австралії та США, в яких боротьбу з комунізмом (представниками комуністичних партій) в основному проведено у площині кримінального права, Німеччина для захисту демократичних інститутів застосувала статтю 21 Основного закону ФРН. В той же час уряд Великої Британії відновив діяльність забороненої, зокрема за вчинення насильницьких дій, партії Sinn Féin, яка просувала незалежність Північної Ірландії, сподіваючись на повернення її членів у русло політичного діалогу. За подібних обставин, як у Великій Британії, Іспанія однак заборонила діяльність партій Еррі Батасуна та Батасуна, які просували автономію та незалежність Країни Басків.

Розділ третій «Правова регламентація заборони та припинення діяльності політичних партій в Україні» сконцентрований на дослідженні історії становлення конституційного статусу політичних партій в Україні, аналізі рішення Конституційного Суду України у справі про неконституційність указів Президії ВРУ про заборону Компартії та перспектив застосування концепції войовничої демократії у подальшій практиці КСУ, огляді судових рішень про заборону та припинення діяльності політичних партій в Україні.

Підрозділ 3.1 «Конституційні та законодавчі аспекти заборони політичних партій» присвячений дослідженню становлення конституційного статусу політичних партій в Україні та історії конституційного і законодавчого регулювання діяльності політичних партій. У жовтні 1990 року Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки «у зв'язку з прийняттям Декларації про державний суверенітет України» постановила внести зміни до Конституції Української РСР, де вперше закріпила конституційний статус політичних партій. У період 1990-1992 рр. порядок реєстрації громадських об'єднань, у тому числі політичних партій, регулювався постановами Президії Верховної Ради Української РСР. Закон України «Про об'єднання громадян» від 1992 року вніс ряд новел в українське законодавство, зокрема визначив порядок діяльності та підстави розпуску політичних партій, зокрема передбачалося, що питання заборони політичних партій вирішуватиме КСУ. У 1996 році Верховна Рада України прийняла нову Конституцію, в якій конституційний статус

політичних партій був підтверджений у новій редакції. Важливим етапом становлення конституціоналізації політичних партій в Україні стала ратифікація Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у 1997 році. У 2001 році був ухвалений закон «Про політичні партії в Україні». Останні зміни, що внесли суттєві доповнення до регулювання діяльності політичних партій, були імplementовані у законі «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» у 2015 році. Юрисдикційна колізія виникла з ухваленням у 2005 році Кодексу адміністративного судочинства України (ст. 19 суперечила статті 5 ЗУ «Про політичні партії в Україні» у редакції від 28 грудня 2015 року). Колізія була усунута змінами до ЗУ «Про політичні партії в Україні» від 1 січня 2016 року. Адміністративні суди, які розглядали справи про заборону політичних партій, вирішували колізію шляхом надання права розглядати такі справи Окружному адміністративному суду міста Києва.

Підрозділ 3.2 «Заборона Компартії України у 1991 році і змістовно ущербне рішення Конституційного Суду України» сфокусований на комплексному та всебічному аналізі рішення КСУ від 2001 року про неконституційність указів Президії ВРУ щодо заборони Компартії України (Рішення Конституційного Суду України № 20-рп/2001 від 27.12.2001). У дослідженні наведено ряд юридичних дефектів у міркуваннях КСУ щодо цього рішення, непослідовну аргументацію та маніпулювання фактами і подіями. До того ж, зазначено, що КСУ імпліцитно встановив цим рішенням кримінальну модель заборони політичних партій, оскільки для нього відсутність судових рішень стала одним із ключових факторів для визнання конституційності Компартії України. Це непослідовне рішення КСУ від 2001 року може мати негативні і небажані наслідки для майбутньої юриспруденції Суду, а саме у справах щодо конституційності люстрації та ЗУ «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки». При розгляді цих справ Конституційному Суду України доведеться або звертатися до концепції воєнничої демократії, або підтверджувати змістовно дефектні правові позиції, утверджені власним рішенням від 2001 року.

У підрозділі 3.3 «Особливості заборони та припинення діяльності політичних партій в Україні на сучасному етапі» аналізується судова практика заборони та припинення діяльності політичних партій в Україні, що виникла, починаючи з 2014 року. У період 2014-2018 рр. Окружний адміністративний суд міста Києва за позовом Міністерства юстиції України заборонив дві російсько-орієнтовані партії («Руська єдність» та «Руський блок») і припинив діяльність ще двох партій, які пропагували комуністичні ідеї або використовували комуністичну символіку: «Комуністичну партію України (оновлену)» та «Комуністичну партію робітників і селян». Ряд процесів щодо заборони та припинення діяльності

ще однієї партії – «Комуністичної партії України», починаючи з 2014 року, тривають і досі. Судова практика у згаданих справах продемонструвала низький рівень обґрунтування та формалістичний підхід до застосування практики Європейського суду з прав людини або її відсутність взагалі.

ВИСНОВКИ

Процес конституціоналізації політичних партій закріпив остаточно їхню основоположну роль у демократичних державах. Цей процес у державах-членах Ради Європи якщо не завершився, то є близьким до остаточного оформлення. Питання розпуску політичних партій у свою чергу для багатьох держав-членів Ради Європи є предметом конституційного розгляду, що є додатковим свідченням важливості партій для належного функціонування демократичних інститутів. Першими, хто розпочав дискусію щодо меж діяльності політичних партій, були Карл Лоевенштейн та ван ден Берг. Заслугою першого є формування проблеми вразливості демократії до антидемократичних партій, а другого – нормативне обґрунтування правомірності концепції войовничої демократії. Остання знайшла зразкове відображення у статті 21 Основного закону ФРН, яка визначає, що партії, які просувають антидемократичні цілі, є неконституційними. Таким чином, закріплення концепції войовничої демократії у тексті Основного закону Федеративної Республіки Німеччина зліквідувало можливості для дискусії навколо просування партіями іншого ладу, аніж демократичного. До подібної конституційної архітектури долучилися й інші держави-члени Ради Європи (Албанія, Польща, Чеська Республіка). Однак, деякі інші держави свідомо відмовились від німецько-веймарської моделі заборони політичних партій, віддавши перевагу інституційній, як наприклад, Іспанія. Отже, визначення моделі заборони політичних партій є ключовим питанням гарантування конституційного порядку в сучасних демократичних державах. Україна в цьому аспекті перебуває лише на шляху визначення власної моделі.

Доктрина та практика держав і міжнародних судових установ знає чотири моделі заборони політичних партій: веймарську – за якою політичним партіям забороняється ставити скасування демократичного ладу як політичну мету; інституційну – коли партіям забороняється просувати програми, що спрямовані на ліквідацію незалежності держави, порушення суверенітету чи територіальної цілісності, захоплення влади, вчинення будь-яких насильницьких дій, які мають на меті досягнення антидержавних політичних результатів; кримінальну – відповідно до якої діяльність партій, як і будь-яких інших об'єднань, обмежується лише вимогами кримінального законодавства; та модель Європейського суду з прав людини – вироблену в процесі практики застосування ЄКПЛ.

Аналіз практики дозволяє зробити висновок, що до партій, діяльність яких підлягає забороні у демократичному суспільстві, слід зарахувати: (1) партії, діяльність яких ґрунтується на тоталітарній ідеології; (2) партії, діяльність яких афілійована з терористичними організаціями чи екстремістськими рухами; (3) ультраправі партії; (4) партії, діяльність яких підриває конституційний лад, територіальну цілісність та єдність держави; (5) партії, діяльність яких заснована на релігійному фундаменталізмі; (6) партії, які підконтрольні іноземній державі або інфільтровані іноземними агентами; і (7) партії з фіктивними цілями.

На міжнародному рівні стандарти, які гарантують свободу асоціацій (об'єднань), мають досить загальний і рамковий характер. Зокрема, це зумовлено відсутністю практики у справах, пов'язаних із заборонаю політичних партій, які б Комітет з прав людини Організації Об'єднаних Націй розглядав по суті. Натомість практика Європейського суду з прав людини виглядає значно ефективнішою.

Розробці нормативно-правових стандартів для визначення меж демократичної толерантності до антидемократичних партій присвячено більше двадцяти справ Європейського суду з прав людини, а також інших регіональних судових установ. Окрім традиційного трискладового тесту, визначення пропорційності та нагальної суспільної потреби, ЄСПЛ сформував критерії, дотримання яких гарантує захист партій відповідно до ЄКПЛ. Серед них Європейський суд з прав людини виділив: (1) засоби, якими користується політична сила з метою досягнення своїх цілей, мають бути виключно мирними; (2) поставлені цілі політичної партії, процес їх досягнення та кінцевий результат повинні відповідати фундаментальним принципам демократії; (3) партія не має підпорядковуватися (перебувати у відносинах залежності від) іноземній державі (чи іноземній організації).

Важливо зазначити, що сутнісне розуміння свободи об'єднання ЄСПЛ розкриває у контексті необхідності *«певного компромісу між вимогами захисту демократичного суспільства та окремих індивідуальних прав»*. Характерною особливістю практики ЄСПЛ стало додатково й те, що концепція войовничої демократії укорінилась як допоміжний інструмент тлумачення статті 11 ЄКПЛ.

Практика Африканського суду з прав людини і народів та Міжамериканського суду з прав людини свідчить, по-перше, про більш вузьке тлумачення стандартів, що стосуються розпуску політичних партій, у порівнянні з тлумаченням ЄСПЛ; по-друге, про те, що АСПЛН та МаСПЛ запозичують деякі концепції та правові позиції ЄСПЛ; по-третє, інструменти правового впливу, які використовуються, наприклад, МаСПЛ, не характерні для ЄСПЛ. Враховуючи те, що інші регіональні судові установи звертаються та змістовно використовують правові позиції ЄСПЛ, можна дійти висновку, що змістовне розуміння свободи об'єднань та меж діяльності політичних партій перебуває у процесі гармонізації між різними системами регіонального захисту прав людини.

Як свідчить аналіз практики у період з 1945 по 2015 рр., примусовий розпуск політичних партій відбувся у двадцять одній країні із сорока семи країн-членів Ради Європи. Надзвичайно показовим був досвід Великої Британії, яка відновила статус Sinn Féin тоді, коли продовжувалися терористичні атаки, а багато з членів цієї партії були афілійовані з ІРА. Таким чином, уряд Великої Британії намагався відмежувати легальну політичну діяльність Sinn Féin від кримінальної поведінки окремих її членів, які були пов'язані з ІРА. Зовсім інший підхід був застосований при розгляді двох справ Федеральним конституційним судом ФРН у 1952 та 1956 рр. Федеральний конституційний суд ФРН обґрунтував неконституційність Комуністичної партії Німеччини тим, що остання просувала диктатуру пролетаріату, за якої не буде існувати ні багатопартійної системи й опозиції, ні підзвітного уряду, ні ефективного розподілу влади – обов'язкових елементів демократії, втілених у статті 21 Основного закону ФРН. У 2009-2010 рр. Верховний адміністративний суд Чеської Республіки, забороняючи Партію трудящих, зазначив, що її програмні цілі були зорієнтовані на розпалювання ворожнечі на національному підґрунті, за етнічним походженням і соціальним становищем. Конституційний Суд Чеської Республіки підтвердив правомірність заборони, обґрунтовуючи свою позицію, зокрема, міркуваннями ЄСПЛ (у справі *Erpi Батасуна / Батасуна v. Іспанія*). Показовим аспектом розгляду справи про заборону Партії трудящих стало те, що суди Чеської Республіки застосовували правові позиції ЄСПЛ, розглядаючи справу по суті.

На відміну від Німеччини, Іспанії чи Австралії, де модель заборони політичних партій була закріплена на рівні основних законів і підтверджена конституційною та судовою практикою, становлення моделі заборони політичних партій в Україні триває з 1991 року. Статті 36 і 37 Конституції України у свою чергу є зразковим відображенням інституційної моделі заборони політичних партій. Однак попри це, Конституційний Суд України у мотивувальній частині справи про укази Президії Верховної Ради України щодо Компартії України від 2001 року фактично утвердив кримінальну модель заборони політичних партій. У такий спосіб рішення КСУ спричинило значну дихотомію і додало невизначеності до питання меж діяльності політичних партій та передумов для їх заборони. На помилковість та ущербність міркувань Конституційного Суду України вказував екс-голова КСУ В.Є. Скомороха у своїй окремій думці: зокрема він доводив, що Президія Верховної Ради України не могла порушити жодної процедури щодо заборони діяльності партії, оскільки такої процедури не було передбачено. До того ж, КСУ цим рішенням імпліцитно утвердив вищу юридичну силу союзних законів над Конституцією УРСР. Наостанок цим рішенням Конституційний Суд України фактично утвердив кримінальну модель заборони політичних партій, оскільки одним із головних аргументів неправомірності заборони Компартії слугувала відсутність кримінальних

вироків щодо членів останньої. Зміст двох майбутніх рішень КСУ у справах щодо конституційності люстрації та ЗУ «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», зрештою, визначають те, яка модель заборони політичних партій застосовується в Україні. Залишається відкритим питання, чи застосує КСУ змістовно при розгляді цих двох справ як концепцію войовничої демократії, так і релевантну практику ЄСПЛ.

Практика заборони політичних партій в Україні, яка активно триває з 2014-15 рр., свідчить, що адміністративні суди ігнорують або формалістично застосовують стандарти, передбачені ЄСПЛ та визначені ЄСПЛ у ряді справ. Так, не знайшло відображення у мотивувальній частині таких рішень ані застосування трискладового тесту ЄСПЛ, ані визначення пропорційності та нагальної суспільної потреби щодо заборони чи припинення діяльності політичних партій. Негативною складовою цих рішень є також фрагментарність та поверховість аналізу діяльності партій, які потрапили під заборону, зокрема бракує досліджень джерел фінансування партій, їхньої організаційної структури та інше.

Підсумовуючи, застосування практики ЄСПЛ адміністративними судами України у категорії справ, які пов'язані із забороною чи припиненням діяльності політичних партій, залишається на низькому рівні або відсутнє взагалі. До того ж, профільний закон про політичні партії в Україні має ряд дефектів, наприклад, певний час існувала юрисдикційна колізія, на інші проблеми також вказувала Венеціанська комісія. Сама модель заборони політичних партій в Україні досі перебуває у процесі становлення. Її остаточне формування допоможе визначити межі демократичної толерантності до антидемократичних чи позасистемних партій як в Україні, так і за її межами.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Бернацький, Богдан. “Національні та європейські стандарти щодо заборони політичних партій.” *Український часопис конституційного права* 4 (2018): 84–94.
2. Бернацький, Богдан. “Позбавлення та обмеження активного виборчого права у контексті міжнародних виборчих стандартів та демократичних принципів.” *Український часопис міжнародного права* 1 (2016): 67–76.
3. Бернацький, Богдан. “Позбавлення та обмеження активного виборчого права у контексті міжнародних виборчих стандартів та демократичних принципів: де пролягає межа між обґрунтованим та необґрунтованим обмеженням права голосувати. Частина II.” *Український часопис міжнародного права* 3 (2017): 88–95.

4. Бернацький, Богдан. “Рішення Конституційного Суду України у справі про заборону Компартії України у світлі концепції войовничої демократії.” *Наукові Записки НаУКМА* 193 (2017): 92–96.

5. Bernatskyi, Bohdan. “Franck’s Right to Democratic Governance and the Role of Democratic Sanctions.” *Kyiv-Mohyla Law and Politics Journal* 4 (2018): 137–57.

6. Bernatskyi, Bohdan. “Lustration in Ukraine: institutionalizing the concept of a «democracy capable of defending itself.” Working paper (2018): 1–33. Accessed May 8, 2019. https://www.academia.edu/39055214/Lustration_in_Ukraine_institutionalizing_the_concept_of_a_democracy_capable_of_defending_itself_?source=swp_share.

АНОТАЦІЯ

Бернацький Б.В. Формування української моделі заборони політичних партій у світлі міжнародних стандартів і практик. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.01.11 – міжнародне право. – Національний університет «Києво-Могилянська академія», Київ, 2019.

Комплексно досліджено етапи конституціоналізації політичних партій, визначено що процес конституціоналізації політичних партій у державах-членах Ради Європи майже завершився. Вперше сформульовано доктринальні моделі відповідальності політичних партій: веймарська, інституційна, кримінальна і модель Європейського суду з прав людини. Проаналізовано нормативне і доктринальне розуміння концепції войовничої демократії, яка розкривається як центральна для визначення меж демократичної толерантності до антидемократичних чи позасистемних партій. Вперше сформовано типологію політичних партій, діяльність яких підлягає забороні у демократичному суспільстві.

Комплексно проаналізовано міжнародні та регіональні стандарти гарантування свободи об’єднань. Повністю проаналізовано всі справи Європейського суду з прав людини та інших регіональних установ із захисту прав людини щодо заборони політичних партій, викладено коротку анотацію до всіх справ. У дослідженні систематизовано правові позиції Європейського суду з прав людини, визначено стандарти, дотримання яких вимагається під час заборони політичних партій у державах-членах Ради Європи. Розкрито сутнісне розуміння свободи об’єднань ЄСПЛ у контексті необхідності певного компромісу між вимогою захисту демократичного суспільства та гарантуванням окремих індивідуальних прав. Досліджено досвід одинадцяти іноземних країн, де відбувалася заборона політичних партій.

Розглянуто основні етапи становлення конституційного статусу політичних партій в Україні та визначено законодавчі проблеми регулювання їхньої діяльності. Детально проаналізовано рішення Конституційного Суду України у справі про укази Президії Верховної Ради України щодо Компартії України від 2001 року, де Суд визнав неконституційними укази Президії ВРУ про заборону Компартії. Це рішення спричинило значну дихотомію і додало невизначеності до питання меж діяльності політичних партій та передумов для їх заборони. Окреслено ряд дефектних та помилкових міркувань Конституційного Суду України у цій справі. Розглянуто всі справи про заборону та припинення діяльності політичних партій в Україні, розпочинаючи з 2014-2015 рр. Виявлено, що при розгляді цих справ суди проігнорували або формалістично застосували стандарти, передбачені ЄКПЛ та визначені ЄСПЛ. Сама модель заборони політичних партій в Україні досі перебуває у стадії становлення, її визначення залежатиме від майбутньої юриспруденції КСУ та судової практики, зокрема, у справах про заборону та припинення діяльності Комуністичної партії України.

Ключові слова: політичні партії, заборона політичних партій, розпуск політичних партій, войовнича демократія, практика Європейського суду з прав людини, Конституційний Суд України, свобода об'єднань.

АННОТАЦИЯ

Бернацкий Б.В. Формирование украинской модели запрета политических партий в свете международных стандартов и практик. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.01.11 – международное право. – Национальный университет «Киево-Могилянская академия», Киев, 2019.

Комплексно исследованы этапы конституционализации политических партий, определено, что процесс конституционализации политических партий в государствах-членах Совета Европы почти завершился. Впервые сформулированы доктринальные модели ответственности политических партий: веймарская, институциональная, уголовная и модель Европейского суда по правам человека. Предоставляется нормативное и доктринальное понимание концепции воинствующей демократии, которая раскрывается как центральная для определения границ демократической толерантности к антидемократическим или внесистемным партиям. Впервые сформирована типология политических партий, деятельность которых подлежит запрету в демократическом обществе.

Комплексно проанализированы международные и региональные стандарты обеспечения свободы объединений. Полностью

проанализированы все дела Европейского суда по правам человека и других региональных учреждений по защите прав человека о запрете политических партий, предоставлено краткое изложение всех дел. В исследовании систематизированы правовые позиции Европейского суда по правам человека, определенные стандарты, соблюдение которых требуется при запрете политических партий в государствах-членах Совета Европы. Раскрывается сущностное понимание свободы объединения ЕСПЧ в контексте необходимости определенного компромисса между требованием защиты демократического общества и гарантированием отдельных индивидуальных прав. Исследован опыт одиннадцати зарубежных стран, которые столкнулись с запретом политических партий.

Пересмотрены основные этапы становления конституционного статуса политических партий в Украине и определены законодательные проблемы регулирования их деятельности. Детально проанализированы решения Конституционного Суда Украины по делу об указах Президиума Верховной Рады Украины по Компартии Украины с 2001 года, где Суд признал неконституционными указы Президиума ВРУ о запрете Компартии. Это решение вызвало значительную дихотомию и добавило неопределенности к вопросу границ деятельности политических партий и предпосылок для их запрета. Определен ряд дефектных и ошибочных суждений Конституционного Суда Украины по этому делу. Рассмотрены все дела о запрете и прекращении деятельности политических партий в Украине, начиная с 2014-2015 гг. Обнаружено, что при рассмотрении этих дел суды проигнорировали или формалистически применили стандарты, предусмотренные ЕКПЧ, и определенные ЕСПЧ. Сама модель запрета политических партий в Украине до сих пор находится в процессе становления, ее определение будет зависеть от будущей юриспруденции КСУ и судебной практики, в частности, по делам о запрете и прекращении деятельности Коммунистической партии Украины.

Ключевые слова: политические партии, запрет политических партий, роспуск политических партий, воинствующая демократия, практика Европейского суда по правам человека, Конституционный Суд Украины, свобода объединений.

ABSTRACT

Bernatskyi B.V. Forming the Ukrainian model of the prohibition of political parties in light of international standards and practices. – manuscript.

Dissertation for the Candidate of Law, specialty 12.01.11 – international law. – National University of “Kyiv-Mohyla Academy”, Kyiv, 2019.

The author of the dissertation thoroughly examined the stages of constitutionalizing political parties and, concluding that this process has

almost ended, presented a new approach to doctrinal models of political party responsibility; to wit, four models classified as the following: Weimar, institutional, criminal, and European Court of Human Rights. Specific attention was given to the normative and doctrinal understanding of the concept of militant democracy, which is central to defining the limits of democratic tolerance to anti-democratic or non-systematic parties. A pioneering typology of political parties, whose activities are to be prohibited in a democratic society, is meticulously depicted.

The paper reviewed all cases on prohibition of political parties adjudicated by the European Court of Human Rights and other regional human rights judicial institutions; subsequently, a comprehensive set of international and regional standards guaranteeing freedom of association was coherently systemized. The experience of eleven foreign countries where political parties were banned was also overviewed. As a result, the substantial understanding of the freedom of association of the ECHR was revealed in the context of the need for a certain compromise between the requirements of protecting a democratic society and of individual rights.

The main stages of formation of the constitutional status of political parties in Ukraine were also reviewed. Legislative issues regulating the activities of political parties were further determined. The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case concerning the decrees of the Presidium of the Verkhovna Rada of Ukraine on banning the Communist Party of Ukraine (2001), where the Court recognized decrees as unconstitutional, was analyzed in detail. As a result, this decision caused a significant dichotomy and added uncertainty to the issue of the boundaries of activities of political parties and the preconditions for their prohibition. A number of defective and erroneous considerations of the Constitutional Court of Ukraine in this case were also revised. All cases concerning the prohibition and termination of the activities of political parties in Ukraine starting from 2014-2015 were considered and analyzed. It was found that, in these cases, the courts ignored or formally applied the standards envisaged by the ECHR. The author was able to conclude that the very model of the prohibition of political parties in Ukraine is still evolving, and its definition will depend on future jurisprudence of the Constitutional Court of Ukraine and judicial practice, in particular, in cases on prohibition and termination of the activities of the Communist Party of Ukraine.

Key words: political parties, prohibition of political parties, dissolution of political parties, militant democracy, the case law of the European Court of Human Rights, the Constitutional Court of Ukraine, freedom of association.

Підписано до друку 22 жовтня 2019.
Формат 60×90/16. Ум.-друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим.

Видавництво ПП «Фенікс»
Свідоцтво ДК № 1044 від 17.09.2002 р.
65009, м. Одеса, вул. Зоопаркова, 25. Тел.: 7777-591.

